

ר' עובדיה מברטנורא

ושלוחי ב"ד אין מחללין לא את השבת ולא את יו"ט: ועל אב מופני התענית. לפי שהוכפלו בו צרות יותר משאר תעניות: ועל אלול מופני ר"ה. מודיעין מתי אלול ועושין ר"ה ביום שלשים באלול בגולה, דרוב שנים אין אלול מעובר. ואע"פ שספק בידם שמא יעברוהו ב"ד, אי אפשר להם לדעת, ועל כרחם הולכים אחר רוב שנים. ואם לא ידעו מתי מתחיל [אלול] לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מופני תקנת המועדות. לאחר שקדשו ב"ד לתשרי, השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעין אותם אם עיברו ב"ד את אלול אם לא, כדי שלא יהא לבן נוקפם ביום הכפורים ובסוכות: פסח קטן. פסח שני: ד מחללין את השבת. עדים שראו את החודש, כדי לילך

בכל מקום באיזה יום נתקדש החודש¹³:

(1) **על ראש חודש ניסן מופני חג הפסח** - שכאשר ידעו מתי ראש חודש ניסן, ממילא יודעים מתי יחול חג הפסח.

(2) **על ראש חודש אב מופני התענית** - תשעה באב¹⁴.

(3) **על ראש חודש אלול מופני ראש השנה¹⁵**.

(4) **על ראש חודש תשרי מופני תקנת המועדות** - יום כיפור, סוכות ושמיני עצרת¹⁶.

(5) **על ראש חודש כסלו מופני חנוכה** החל בכ"ה לחודש.

(6) **ועל ראש חודש אדר מופני הפורים** החל בי"ד לחודש, ושושן פורים בט"ו בחודש.

וכשהיה בית המקדש קיים, היו יוצאין השלוחין **אף על ראש חודש איר מופני פסח קטן** החל ב"ד לחודש:

משנה ד

על שני חדשים - בשביל שני חודשים בשנה, העדים שראו את מולד הלבנה **מחללין את השבת**

ביאורים והרחבות

13. **הקדמה:** בזמן המשנה, היו מקדשים את החודש על פי עדים שראו את הלבנה בחידושה. בחדשים שהיה בהם יום טוב או תענית היו יוצאים שלוחים למקומות הרחוקים, להודיע באיזה יום נתקדש החודש, אם ביום השלושים או ביום השלושים ואחד. משנתנו מלמדת על אלו חודשים היו השלוחים יוצאים.

14. בגמרא (יה, ב) שואלין: מדוע לא יצאו שלוחים גם על תמוז וטבת, שגם בהם יש תענית (י"ז בתמוז וי' בטבת)? ותוצו בשם רב פפא: שאני תשעה באב הואיל והוכפלו בו צרות, דאמר מר (תענית כו, ב): בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשנייה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר.

15. **פירוש:** בגולה עושין ראש השנה ביום שלשים לאלול, שבדרך כלל ראש השנה חל בו, שכן ברוב השנים אין אלול מעובר. ואף על פי שספק הוא בידם שמא יעברוהו בית דין, אי אפשר להם לדעת, ועל כרחם הולכים אחר רוב שנים, ואם לא ידעו מתי התחיל אלול לא ידעו יום שלשים שלו, לכן היו השלוחים יוצאים כדי להודיע באיזה יום נתקדש אלול.

16. **פירוש:** לאחר שקדשוהו בית דין לתשרי, השלוחין יוצאין ליום המחרת, והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג, ומודיעים אם עיברו בית דין את אלול ואם לאו, כדי שלא יהא לבם נוקפם ביום הכפורים ובסוכות.

ר' עובדיה מברטנורא
ולהודיע לב"ד: שבהם שלוחי
ב"ד יוצאים לסוריא. להודיע
לגולה יום קביעותם, הלכך
חשיבי. ומן התורה מחללין על
כולן, אבל רבנן אסרו לפי שאין
תקון המועדות תלוי בהן, אבל
שני חדשים אלו העמידו על דין
תורה, שכל המועדות תלוין
בהן: תקנת קרבן. של ר"ח
שיהא קרב בזמנו: ה בעליל.
למעלה מן הארץ הרבה, שהכל
רואים אותה: שלא בעליל.
למטה בשפולו של רקיע סמוך
לארץ, ואדמומית החמה מכסה
אותה ואינה ניכרת כל כך: אין
מחללין. דודאי ראו אותה

כדי לבוא להעיד על כך בפני בית דין, ואלו הם: **על
ניסן ועל תשרי, שבהן בלבד השלוחין יוצאין**
מטעם בית הדין **לסוריא** ולשאר הגולה לאחר
קידוש החודש, להודיע באיזה יום נקבע ראש
חודש¹⁷, **ובהן מתקנין את המועדות** - כלומר,
שתיקון כל המועדות תלוי בחדשים אלו¹⁸.
וכשהיה בית המקדש קיים, היו **מחללין** עדי
החודש את השבת **אף על קלן** - על כל החודשים,
מפני תקנת הקרבן - כדי להקריב את קרבן
המוסף של ראש חודש בזמנו¹⁹:

משנה ה

בין שנראה מולד הירח בעליל - גלוי לעין כל,
בבירור, **בין שלא נראה בעליל**, בכל מקרה
מחללין עליו העדים את השבת.

רבי יוסי אומר: אם נראה בעליל - אין מחללין עליו את השבת כי
בוודאי ראוהו בית דין והאנשים הקרובים אליו, ואין צורך בעדים אלו:

ביאורים והרחבות

בגמרא (יט, ב) שואלין: כיון שיוצאין על אלול ומודיעים מתי ראש חודש, מדוע יוצאים שוב
על תשרי, הרי יודעים אנו כי ראש חודש תשרי חל ביום שלושים לאחר ראש חודש אלול?
ואם נאמר שמא עיברו את חודש אלול והוסיפו בו יום, וראש השנה יחול ביום השלושים
ואחד, הרי אמר רבי חנינא בר כהנא אמר רב: מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר?
ותרצו: אמנם מסורת היא שלא מעברים את אלול ולעולם יחול תשרי ביום השלושים של
אלול, מיהו, אם ימצאו טעם מספיק לעבר את אלול - יעברוהו, ולכן היו השלוחים יוצאים גם
על תשרי ולא סומכים על שלוחי אלול.

17. בגמרא (כא, ב) שואלין: וכי רק על שני חדשים אלו השלוחים יוצאים, והרי שנינו במשנה
הקודמת "על ששה חדשים השלוחים יוצאים"? ותרצו, שבשאר חדשים אם נראתה הלבנה
בבירור בליל ל', שוודאי הוא שבית הדין יקדשו מחר את החודש, אין השלוחים ממתינים עד
למחר כדי לשמוע את הכרזת קידוש החודש מפי ראש בית הדין, אלא יוצאים מיד מבערב.
אבל על ניסן ועל תשרי אין השלוחים יוצאים עד שישמעו את ראש בית הדין אומר:
"מקודש".

18. המשנה נקטה שני טעמים מדוע העדים מחללים את השבת על ניסן ועל תשרי. אולם,
רק הטעם השני הוא עיקרי - "שבהם מתקנים את המועדות", והטעם הראשון - "שבהן
השלוחין יוצאים לסוריא" - אינו אלא סמך וסעד, שהרי השלוחים עצמם אסורים לחלל את
השבת, "שיש דברים שאין הטעם תלוי בהם, והם נעשים סעד לדבר ליישובו ולייפוטו" (רש"י
כא, ב).

19. בגמרא (שם) למדין מברייטא: תנו רבנן: בראשונה היו מחללין אף על כולן (שמן התורה
מחללין על כולן), משחרב בית המקדש אמר להן רבן יוחנן בן זכאי: וכי יש קרבן? התקינו שלא

ר' עובדיה מברטנורא

משנה ו

מַעֲשֵׂה שהיה בשבת **שְׁעָבְרוּ יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים זֶוֶג**
של עדים להודיע שראו את המולד, **וְעֵכָבֵן רַבִּי**
עֲקִיבָא בְּלוֹד, שאמר להם שאין צורך בהם, ואסור
להם לחלל שבת²⁰.

שִׁלַּח לוֹ רֶבֶן גַּמְלִיאֵל לרבי עקיבא: **אִם מַעֲבֵב**
אַתָּה אֶת הָרַבִּים ללכת להעיד בפעם הזאת,
נִמְצְאָתָּ מִכְשִׁילִין לְעֵתִיד לָבֹא שלהבא ימנעו
מלבוא, בחשבם שמן הסתם העידו כבר אחרים:

משנה ז

אָב וּבְנוֹ שָׂרְאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - את הלבנה
בחידושה, בכל זאת **יִלְכוּ שְׁנֵיהֶם** להעיד. **לֹא** מפני
שְׂמֻצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה להיות יחד עדים, שהרי יחד
הם פסולים להעיד מפני קורבתם, **אֲלָא** ילכו שניהם
כדי **שֵׁאֵם יַפְסִל אֶחָד מֵהֶן, יִצְטָרֵף הַשְּׁנַיִם עִם**

בירושלים. ואין הלכה כרבי
יוסי: ו ארבעים זוג. כתי עדים
זוג אחר זוג: ועכבן ר"ע. שלא
היה לב"ד צורך בהן: אתה
מכשילין לעתיד לבא. שימנעו
מלבוא להעיד כשיראו
שדבריהן לא נשמעו. והלכה
כר"ג: ז אב ובנו וכל הקרובים
כשרים לעדות החדש. דאמר
להו רחמנא למשה ולאהרן
(שמות י"ב) החדש הזה לכם,
עדות זו של חדש תהא כשרה
בכם ואע"פ שאתם אחים.
ורבנן דפליגי עליה אמרי,
החדש הזה לכם, עדות זו תהא
מסורה לכם, לגדולים שבדור
כמותכם. ואין הלכה כר"ש:

עד **אַחֵר** ויוכלו להעיד על החודש.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: **אָב וּבְנוֹ וְכָל הַקְּרוֹבִין, בְּשִׁרְיָן לְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ**, אף על
פי שלשאר עדויות אינם ראויים להצטרף יחד²¹.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: **מַעֲשֵׂה בְּטוֹבָה הָרֹפֵא, שָׂרָאָה אֶת הַחֹדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם,**
הוּא וּבְנוֹ וְעַבְדּוֹ מוֹשְׁתָּרָר שדינו עתה כגר, ובאו שלשתם להעיד, **וְקָבְלוּ**
הַכֹּהֲנִים - בית דין של הכהנים **אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, וּפָסְלוּ אֶת עַבְדּוֹ** המשוחרר,
מפני שהקפידו לקבל עדות רק מישראלים מיוחסים. **וְכִשְׁבָּאוּ לִפְנֵי בֵּית דִּין,**

ביאורים והרחבות

יהו מחללין אלא על ניסן ועל תשרי בלבד (כיוון שכל המועדות תלויים בהן).

20. **פירוש:** משעברו ארבעים זוגות עדים דרך לוד בדרכם לבית הדין בירושלים, עיכב רבי
עקיבא את העדים שבאו אחריהם, כי סבר שאין צורך ביותר, ולכן אין הליכתם דוחה שבת
(תפארת ישראל ועוד). בגמרא (כב, א) מובאת ברייתא: תניא, אמר רבי יהודה: חס ושלום שרבי
עקיבא עיכבן, אלא שזפר (שם אדם, שהיה) ראשה של גדר עיכבן, ושלח רבן גמליאל והורידוהו
מגדולתו.

21. בגמרא (כב, א) למדין שרבי שמעון, המתיר קרובי משפחה לעדות החודש, למד טעמו
מהפסוק (שמות יב, א-ב): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר, החדש הזה לכם"
- עדות זו תהא כשרה בכם (משה ואהרן, אף על פי שהיו אחים). ורבנן דורשים מהפסוק: עדות
זו תהא מסורה לכם (לגדולי הדור שכמותכם אני מוסר שיקבלו העדות ויקדשו החודש, אבל לא בא
הכתוב להכשיר קרובי משפחה לעדות זו).